

Dr hab. Andrzej Papuziński, prof. nadzw.
Kierownik Zakładu Polityki Zrównoważonego Rozwoju
Instytut Nauk Politycznych
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

Recenzja
dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego doktora Adama Płachciaka
w związku z postępowaniem o nadanie stopnia doktora habilitowanego wszczętym na
Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Wrocławskiego

1. Rozwój naukowy Habilitanta

Sylwetka zawodowa dr Adama Płachciaka kształtowała się na styku oddziaływań związanych z ukończonym kierunkiem studiów teologicznych i obraną po studiach drogą rozwoju filozoficznego oraz politologicznego. W 1986 r. ukończył studia magisterskie na Wydziale Teologicznym Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie i czterosemestralne studia podyplomowe z religioznawstwa na Uniwersytecie Warszawskim. W tym samym roku rozpoczął pracę na stanowisku nauczyciela w liceum ogólnokształcącym, co wiązało się z ukończeniem kursu pedagogicznego. W 1987 r. otrzymał stypendium, dzięki któremu podjął dwusemestralne studia z bibliistyki w USA. Po powrocie do kraju w latach 1992 – 2003 pracował na dydaktycznym stanowisku lektora języka angielskiego w Wyższej Szkole Radiotechnicznej w Jeleniej Górze. Niemal w tym samym okresie, tj. w latach 1995-2005, wykładał teologię Nowego Testamentu w Warszawskim Seminarium Teologicznym. Równolegle przygotowywał pod kierunkiem prof. dr. hab. Karola Toeplitza dysertację doktorską pt. *Religijność więźniów a problematyka Misji Więziennej Kościoła Zielonoświątkowego w Polsce*. Stopień doktora nauk teologicznych w zakresie teologii praktycznej uzyskał w 2003 r. Po doktoracie podjął pracę w Kolegium Karkonoskim Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Jeleniej Górze. W 2005 r. przeszedł do pracy w Uniwersytecie Ekonomicznym we Wrocławiu (Wydział Ekonomii, Zarządzania i Turystyki w Jeleniej Górze), w którym jest zatrudniony do dziś.

Podjęcie przed jedenastoma laty pracy we wrocławskiej uczelni ekonomicznej pociągnęło za sobą przełom w zainteresowaniach naukowych Habilitanta. Dr Płachciak musiał sprostać wymaganiom nowego pracodawcy, wynikającym ze specyfiki uczelni i programów badawczych realizowanych na wydziale w Jeleniej Górze. Tematyka teologiczna odeszła w cień badań skoncentrowanych na aksjologicznych, filozoficznych (w tym etycznych oraz dotyczących sprawiedliwości wewnątrz- i międzygeneracyjnej), edukacyjnych i politologicznych aspektach ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju. Ze względu na powierzane mu zadania prace z okresu kilku pierwszych lat zatrudnienia w Uniwersytecie

Ekonomicznym miały przede wszystkim charakter filozoficzny, ale z wyraźną tendencją do preferowania ujęć interdyscyplinarnych. W miarę upływu czasu w badaniach prowadzonych przez dr. Płachciaka coraz mocniej dochodziły do głosu kwestie z zakresu filozofii polityki, aż w końcu jego badania zostały zdominowane przez analizy dotyczące dokumentów i programów politycznych dotyczących zrównoważonego rozwoju. Przedłożona praca habilitacyjna poświęcona rozwojowi zrównoważonemu w polityce brytyjskiej Nowej Partii Pracy jest zwieńczeniem tego ostatniego kierunku aktywności naukowej dr. Płachciaka.

2. Osiągnięcia naukowo-badawcze Habilitanta z uwzględnieniem dorobku wskazanego w dokumentacji przewodu jako jego największe osiągnięcie

Zgodnie z §3 ust. 2 i §4 Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego kryteria oceny w zakresie osiągnięć naukowo-badawczych obejmują:

I. w obszarze nauk społecznych

- §3 ust. 2: *autorstwo lub współautorstwo publikacji naukowych w czasopismach znajdujących się w bazie Journal Citation Reports (JCR) lub na liście European Reference Index for the Humanities (ERICH).*

Dr Płachciak ma na swoim koncie:

- 0 publikacji w czasopiśmie wyróżnionym w JCR, chociaż w *Autoreferacie* (s. 6) podaje informacje o jednym artykule po pozytywnej recenzji i drugim wysłanym do redakcji;
- 1 publikację w czasopiśmie wyróżnionym w ERICH (uzyskała 10 punktów).

II. we wszystkich obszarach wiedzy

- §4 ust. 1: *autorstwo lub współautorstwo monografii, publikacji naukowych w czasopismach międzynarodowych lub krajowych innych niż znajdujące się w bazach lub na liście, o których mowa w §3, dla danego obszaru wiedzy;*

Dr Płachciak ma na swoim koncie przed uzyskaniem doktoratu 3 pozycje, natomiast po uzyskaniu stopnia doktora:

- 22 publikacje recenzowane w czasopiśmie krajowym lub zagranicznym wymienionym w wykazie MNiSW, w tym 7 w j. angielskim (uzyskały łącznie 158 punktów),
- 20 publikacji niepunktowanych, w tym 11 w j. angielskim,
- §4 ust. 2: *autorstwo lub współautorstwo odpowiednio dla danego obszaru: opracowań zbiorowych, katalogów zbiorów, dokumentacji prac badawczych, ekspertyz, utworów i dzieł artystycznych;*
 - 15 pozycji z zakresu „autorstwo rozdziału w monografii lub w podręczniku akademickim”, w tym 4 w j. angielskim (uzyskały łącznie 49,5 punktu),
 - 2 pozycje z zakresu „autorstwo monografii lub podręcznika akademickiego” (uzyskały łącznie 48 punktów).

Razem wszystkie publikacje dr Płachciaka uzyskały 265,5 punktu.

- §4 ust. 3: *sumaryczny impact factor publikacji naukowych według listy Journal Citation Reports (JCR), zgodnie z rokiem opublikowania;*
 - Brak danych.
- §4 ust. 4: *liczbę cytowań publikacji według bazy Web of Science (WoS);*
 - Brak danych.
- §4 ust. 5: *indeks Hirscha opublikowanych publikacji według bazy Web of Science (WoS);*
 - Brak danych.

W miejsce informacji wymaganych przez §4 ust. 3, 4 i 5 dr Płachciak podaje:

- ✓ współczynnik H na podstawie danych „Scopus” – 2,
 - ✓ liczbę cytowani w odniesieniu wyłącznie do cytowań w anglojęzycznych czasopismach – 6.
- §4 ust. 6: *kierowanie międzynarodowymi lub krajowymi projektami badawczymi lub udział w takich projektach:*
Dr Płachciak ma na swoim koncie:
 - udział w 2 projektach międzynarodowych,
 - udział w 4 projektach krajowych.
 - §4 ust. 7: *międzynarodowe lub krajowe nagrody za działalność odpowiednio naukową albo artystyczną:*
 - międzynarodowe nagrody za działalność naukową – 2 przyznane przez zagraniczne fundacje (rwandyjską i norweską),
 - krajowe nagrody za działalność naukową – 2 nagrody indywidualne I stopnia Rektora UE we Wrocławiu i 1 nagrodę zespołową II stopnia Rektora UAM w Poznaniu,
 - §4 ust. 8: *wygłoszenie referatów na międzynarodowych lub krajowych konferencjach tematycznych:*
 - referaty wygłoszone na konferencjach międzynarodowych (lub z udziałem międzynarodowym), większość z nich została zorganizowana przez ukraińskie Ministerstwo Oświaty i Nauki – 25,
 - referaty wygłoszone na konferencjach krajowych – 17.

Zgodnie z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki Habilitant wskazał jako główne osiągnięcie naukowe jednotematyczny cykl publikacji *Politologiczne i aksjologiczne aspekty zrównoważonego rozwoju*, złożony z 9 artykułów (w języku polskim i angielskim) oraz książki pt. *Rozwój zrównoważony w polityce brytyjskiej Nowej Partii Pracy*.

W przedstawionych artykułach autor porusza ważne z punktu widzenia wdrażania zrównoważonego rozwoju kwestie politologiczne. Należy do nich zagadnienie wartości istotnych ze względu na dalszy rozwój Europy, demokracja deliberatywna, społeczeństwo obywatelskie i społeczeństwo postnowoczesne, prawa przyszłych generacji, sprawiedliwość środowiskowa, neoliberalny model ładu, ideowe przesłanki brytyjskiej koncepcji „trzeciej drogi”, odzwierciedlenie koncepcji komunitarystycznych w programie Nowej Partii Pracy.

Dzięki odniesieniu do stosunkowo nowej sfery problemowej, zostały poddane przez Habilitanta nowatorskiej i oryginalnej interpretacji. Za szczególnie interesujące należy uznać rozważania poświęcone sprawiedliwości społecznej, a zwłaszcza możliwości wykorzystania teorii Johna Rawlsa do rozwinięcia i konkretyzacji zasad sprawiedliwości zrównoważonego rozwoju. Na taką możliwość i potrzebę zwraca się bowiem coraz częściej uwagę w literaturze przedmiotu, ale właściwie dopiero dr Płachciak wyszedł w tym względzie poza puste deklaracje. Równie interesujące są dociekania nad relacjami między zrównoważonym rozwojem a demokracją deliberatywną. Dr Płachciak trafnie przedstawił zagadnienie i słusznie doszedł do wniosku, że ten model demokracji jest optymalną propozycją wdrażania zrównoważonego rozwoju. Szkoda tylko, że poprzestał na kwestiach dotyczących najczęściej poruszanej sprawy udziału obywateli we wdrażaniu zrównoważonego rozwoju i nie podjął wątku potrzeby przeniesienia i przepracowania tego modelu odpowiednio do warunków panujących w sferze stosunków międzynarodowych. Omawiane artykuły świadczą o wielowymiarowości analiz prowadzonych przez dr. Płachciaka, umiejętności uwzględniania różnych punktów widzenia (liberalny i neoliberalny, komunitarystyczny, socjaldemokratyczny) i o krytycznym podejściu do argumentów wysuwanych z perspektywy różnych programów ideologiczno-politycznych. Rezultaty badań i dociekań przedstawionych w omówionych artykułach w znacznej mierze zawarły na sposobie, w jaki następnie prowadził analizy w najważniejszym osiągnięciu omawianego cyklu – w książce habilitacyjnej.

Napisana przez dr. Płachciaka książka pt. *Rozwój zrównoważony w polityce brytyjskiej Nowej Partii Pracy* została wydana przez Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu w 2015 r. Liczy 276 stron. Publikacja jest zbudowana ze wstępu, pięciu rozdziałów podzielonych na trzy podrozdziały każdy, zakończenia oraz wykazu literatury, spisu rysunków, spisu tabel i podsumowania w języku angielskim. W znacznej części bazuje na literaturze i materiałach w języku angielskim, które zostały zebrane przez dr. Płachciaka podczas trzech pobytów w University of Cambridge w Wielkiej Brytanii na przełomie lat 2011 i 2012 oraz w University of California w Berkeley w 2012 r.

Ze względu na wiele odniesień do ideologii społeczno-politycznych i do idei zrównoważonego rozwoju można rozważać kwestię, czy tytuł w brzmieniu *Rozwój zrównoważony w polityce brytyjskiej Nowej Partii Pracy* adekwatnie odzwierciedla treść książki. Biorąc jednak pod uwagę, że znaczna część uwag poświęconych tym sprawom dotyczyła dokumentów partyjnych i politycznych o charakterze programowym, należy odrzucić tego rodzaju wątpliwości. Skoro w książce dr. Płachciaka pod pojęciem *polityki Nowej Partii Pracy* kryją się różne podejścia teoretyczno-metodologiczne do polityki – nie tylko formalno-prawne, lecz także behawioralne i racjonalne – tego rodzaju zastrzeżenia są bezpodstawne. Zatem tytuł książki dobrze oddaje zagadnienia, które zostały w niej poruszone.

We *Wstępie* (podobnie jak w autoreferacie) dr Płachciak uzasadnił potrzebę napisania książki na taki temat, przedstawił cel pracy oraz cztery cele cząstkowe, zaprezentował trzy tezy badawcze, omówił podstawową metodę badawczą i zaprezentował strukturę pracy. Za zasadniczy cel monografii uznał ukazanie miejsca oraz znaczenie zasady zrównoważonego rozwoju w polityce Brytyjskiej Partii Pracy. Ze względu na dyskusje prowadzone współcześnie w kwestii politycznego i naukowego statusu pojęcia *sprawiedliwość społeczna*

szczególnie interesująco przedstawia się wymieniona na trzecim miejscu listy celów cząstkowych próba potraktowania idei zrównoważonego rozwoju jako zasady sprawiedliwego porządku społecznego. Jest to problem otwarty, dający szansę na powiedzenie czegoś nowego, nieuwzględnionego w dotychczasowych dyskusjach, na dołożenie nowych argumentów na rzecz stanowiska jednej ze stron sporu. Podobnie wartościowy wydaje się cel czwarty, dotyczący wskazania miejsca idei rozwoju zrównoważonego w politycznym programie Nowej Partii Pracy. Jako zagadnienie stosunkowo słabo poznane, kwestia ta wciąż oczekuje na omówienie i naukową ocenę. Natomiast cele wymienione na pozycji pierwszej i drugiej nie mają nowatorskiego charakteru, ale ich realizacja jest konieczna ze względu na prowadzone rozważania i koherencję wywodu. Spośród trzech tez badawczych najważniejsze znaczenie ma teza wymieniona na końcu. Dowiedzenie pozytywnego sprzężenia między szansą na wdrażanie zrównoważonego rozwoju i systemem wartości „trzeciej drogi” może bowiem odegrać ważną rolę w praktyce politycznej. Szeroko we *Wstępie* scharakteryzowana struktura ma charakter spójny, logiczny i uporządkowany.

W rozdziale pierwszym (*Brytyjska Partia Pracy w perspektywie historycznej*) została omówiona historia brytyjskiej Partii Pracy, w nawiązaniu do wystąpień, ruchów i organizacji robotniczych, w tym o charakterze związkowym, poczynając od przełomu XVIII i XIX w. Została ona ukazana na tle załamania się nastrojów radykalnych w kręgach robotniczych w Anglii, dyskusji ideologicznych prowadzonych w XIX w. w związku z marksowską tezą o istnieniu w kapitalizmie nieprzezwycięzalnych konfliktów, ideowego dorobku Towarzystwa Fabiańskiego, relacji ze związkami zawodowymi itd. Chociaż są to sprawy bardzo dobrze opracowane przez brytyjskich historyków i politologów, należy podkreślić właściwy wybór problemów uwzględnionych w książce dr. Płachciaka. Do walorów paragrafu pierwszego należy zaliczyć przybliżenie polskiemu czytelnikowi angielskiej literatury traktującej o tych kwestiach, trafne ujęcie różnic między brytyjską i kontynentalną lewicą, zwłaszcza na tle stosunku do marksizmu, oraz wyeksponowanie istotnego znaczenia angielskiej tradycji tolerancji religijnej i demokratycznej kultury politycznej, przede wszystkim wartości religijnych i parlamentarnych, w procesie genezy i ewolucji brytyjskiego ruchu robotniczego. Merytorycznie ważne jest także zaakcentowanie ważnego miejsca solidaryzmu w ideologii laburzystów. W paragrafie drugim została przedstawiona historia współczesna Partii Pracy, obejmująca lata 1945-1994. Dr Płachciak słusznie skoncentrował uwagę na występujących w tym okresie dążeniach do modyfikacji programu partii. Trafnie wyeksponował wolę pogodzenia haseł socjalistycznych z gospodarką rynkową w imię korzyści wynikających dla całego społeczeństwa – przy odpowiedniej dystrybucji bogactwa społecznego – z gospodarki rynkowej jako najbardziej efektywnej formy działalności ekonomicznej. Umiejętnie powiązał ten kierunek reform programowych z przemianami zachodzącymi w łonie klasy robotniczej, głównie z narodzinami nowej klasy średniej. Przy tej okazji właściwie ukazał związek między ukierunkowaniem programu partii na „socjaldemokratyczny indywidualizm” a procesem słabnięcia więzi wspólnotowych wśród brytyjskich robotników. Paragraf trzeci dotyczy lat, na których w książce dr. Płachciaka została skupiona uwaga. Szczegółowo opisał stanowisko Tony’ego Blaira w kwestii reformy programu Partii Pracy w kierunku „nowej ekonomii interesu publicznego” jako programu synergicznego sprzężenia potencjałów rynku i państwa. W tej części książki dr Płachciak z powodzeniem wykorzystał swoje teologiczne wykształcenie. Rozwiedzając się nad dokonaną przez Blaira reinterpretacją idei socjalizmu w

kategoriach socjalizmu etycznego, interesująco ukazał wpływ wywierany na tę wersję ideologii socjalistycznej przez chrześcijańskie ujęcie idei socjalistycznych, zawarte w pracach Johna Macmurraya. Pokazał, że ich skutkiem jest przełożenie akcentu z roli odgrywanej w życiu społecznym i politycznym przez historycznie zmienne struktury gospodarcze na rolę pełnioną w nim przez wartości wspólnotowe jako wartości nakładające na ludzi określone zobowiązania. Kontynuując ten wątek trafnie zwrócił uwagę na oddziaływania ze strony filozoficznego stanowiska takich komunitarystów, jak Amitai Etzioni i Robert Putnam.

Rozdział drugi (*Geneza idei rozwoju zrównoważonego*) posłużył dr. Płachciakowi do wprowadzenia w książce drugiego zasadniczego elementu zapowiadanego przez jej tytuł, tj. idei rozwoju zrównoważonego. W zasadzie także ten wątek jest na tyle dobrze omówiony w literaturze przedmiotu, że trudno o dodanie czegoś istotnie nowego, ale z wielu względów napisanie takiego rozdziału było konieczne. Rozpatrzę dwa. Pierwszy jest oczywisty, ponieważ dotyczy koherencji książki, która bez takiego rozdziału byłaby niepełna i niezrozumiała. Drugi odnosi się do ilości zróżnicowanych ujęć zrównoważonego rozwoju we współczesnej literaturze. W książce opublikowanej w 2002 r. Barbara Piontek wymieniła 28 definicji zrównoważonego rozwoju, występujących w polskiej literaturze naukowej i zapisanych w aktach normatywnych oraz dokumentach politycznych¹. W publikacji wydanej sześć lat później Artur Pawłowski wymienił już 50 takich definicji². W autoreferacie dr Płachciak bardzo słusznie zdecydowanie przeciwstawia rekonstruowaną przez siebie na podstawie dokumentów ONZ ideę zrównoważonego jej neoliberalnej interpretacji, która prowadzi do zastosowania tej idei do obrony własności prywatnej kosztem innych praw człowieka (s. 26), tym bardziej że w książce jednoznacznie wskazuje, że labourzyści definiowali zrównoważony rozwój w nawiązaniu do definicji z Raportu Komisji Brundtland (s. 222-223). Wysoko należy także ocenić tezę wyraźniej może nawet wyartykułowaną w autoreferacie (s. 25) niż w samej książce, zgodnie z którą idea zrównoważonego rozwoju jest w pełni realizowalna wyłącznie na gruncie społeczeństwa obywatelskiego i w ramach demokracji deliberatywnej. Cenne są te fragmenty omawianego rozdziału, w których została przeprowadzona krytyka metodologicznego podejścia do zrównoważonego rozwoju w kategoriach ekofilozoficznych. Zdecydowane odróżnienie aksjologicznego systemu zrównoważonego rozwoju od „ekologicznego” systemu wartości – również mocno wyeksponowane w autoreferacie (s. 20) – jest ważnym argumentem w dyspucie na temat teoretycznego statusu tej koncepcji. Dzięki takiemu podejściu do koncepcji zrównoważonego rozwoju omawiany rozdział nie jest wyłącznie omówieniem procesu jej genezy i ewolucji, lecz stanowi również wkład autora książki do współczesnych dyskusji na temat zrównoważonego rozwoju i relacji między zrównoważonym rozwojem a polityką. W omawianym rozdziale na uwagę zasługuje także pewna ostrożność dr Płachciaka przy określaniu źródeł idei zrównoważonego rozwoju, zawarta w słowach *potencjalne źródła inspiracji*, zapisanych w tytule pierwszego paragrafu tego rozdziału. Chociaż jest faktem, że dedukcyjne próby znajdowania źródeł jakiejś idei na podstawie logicznego związku z jakąś dawniejszą ideą lub zdarzeniem często prowadzą na manowce, kiedy takiemu wysiłkowi nie towarzyszy rzetelna analiza historyczna, to jednak w tym wypadku Autor wykazał nadmierną

¹ B. Piontek, *Koncepcja rozwoju zrównoważonego i trwałego Polski*, Warszawa 2002, s. 27.

² A. Pawłowski, *Rozwój zrównoważony – idea, filozofia, praktyka*, Komitet Inżynierii Środowiska PAN, Monografie nr 51, Lublin 2008, s. 322-328.

ostrożność. W zasadzie wszystkie wymienione przez niego źródła znajdują potwierdzenie w analizie historycznej. Wyjątkiem jest tu tylko podniesiony na str. 96 wkład Kościoła katolickiego do genezy tej idei. Przytoczone przez dr. Płachciaka dokumenty nauki społecznej Kościoła bezsprzecznie dotyczą kwestii społecznych, ale nie mają żadnego związku z kluczowym dla idei zrównoważonego rozwoju zagadnieniem podważenia przyrodniczych podstaw rozwoju społeczno-gospodarczego. Jak przekonująco dowodzi ks. Tadeusz Ślipko SJ, wskazywanie na dokumenty Kościoła opublikowane przed konstatacją faktu zderzenia się ludzkości z globalnym problemem kryzysu ekologicznego przyznawałoby Kościołowi *niemal profetyczną rolę w zasygnalizowaniu nadchodzącego zagrożenia ekologicznego*³. Iną sprawą jest możliwość wydłużenia listy źródeł idei zrównoważonego rozwoju i wyjścia poza źródła *stricte* intelektualne. Mając na względzie wkład teoretyczny, należałoby dodać Klub Rzymski. A mając na uwadze tworzenie atmosfery koniecznej do uznania, że zmiany w środowisku zagrażają istotnym wartościom społecznym – bez czego nie ma mowy o ukonstytuowaniu się żadnego problemu społecznego – należałoby także uwzględnić wkład mediów. W omawianym rozdziale zostały także popełnione dwa błędy rzeczowe. Pierwszy dotyczy datowania początków idei zrównoważonego rozwoju. Dr Płachciak wskazuje tu na moment opublikowania dokumentu *Człowiek i jego środowisko. Raport Sekretarza Generalnego U Thanta z dnia 26 maja 1969 r.* W literaturze przedmiotu wskazuje się raczej na wcześniejsze wydarzenie, które doprowadziło do decyzji o podjęciu prac nad tym raportem. Jest nim wystąpienie U Thanta na XXIII Sesji Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych w dniu 3 grudnia 1968 r., w którym kwestia kryzysu ekologicznego została poruszona razem z eksplozją demograficzną, niekontrolowanym rozrostem stref miejskich i innymi zagadnieniami ważnymi z perspektywy zrównoważonego rozwoju. Drugi błąd został popełniony przez dr. Płachciaka wraz z całą rzeszą autorów, którzy Szczyt Ziemi z 2002 r. opatrują cyfrą „III”. Wraz z nimi zapomnieli, że zastosowana nazwa pochodzi od określenia *spotkanie na szczycie*, które jest zarezerwowane dla spotkania szefów państw i rządów i – wobec tego – numerowanie szczytów ziemi od konferencji sztokholmskiej z 1972 r. nie wchodzi tutaj w grę. Niedosyt budzi także zamieszczona na str. 113 interpretacja faktu, który dotyczy politycznej redukcji problematyki zrównoważonego rozwoju do jednego z jego łańców – łańca środowiskowego. W pracy politologicznej należało uwypuklić przyczyny takiego stanu rzeczy, tj. sprzeczność interesów między bogatą Północą i biednym Południem, jak to robi np. Hans Ulrich von Weizsäcker w trakcie analizy Deklaracji z Rio⁴ w publikacji, na którą dr Płachciak się zresztą powołuje (por. s. 190-191). Wskazany brak budzi zdziwienie w kontekście nawiązania przez dr. Płachciaka do dokumentów z połowy lat 70-tych (posłanie z Cocoyoc i Raport Fundacji Daga Hammarskjölda pt. *What Now?*), w których wskazany problem został jednoznacznie postawiony. Natomiast niewątpliwą zaletą ocenianego rozdziału jest sprawozdanie z dyskusji dotyczącej relacji między zakresami pojęć *ekorozwój* i *rozwój zrównoważony*. Przekazane informacje dobrze służą precyzji analiz dotyczących obecności i miejsca zrównoważonego rozwoju w polityce Nowej Partii Pracy.

Rozdział trzeci (*Rozwój zrównoważony jako zasada sprawiedliwego porządku społecznego*) za względu na poruszane w nim zagadnienie, tj. sprawiedliwość społeczną,

³ T. Ślipko, A. Zwoliński, *Rozdroża ekologii*, Kraków 1999, s. 20.

⁴ E.U. von Weizsäcker, A. Lovins, L. Lovins, *Mnożnik cztery*, Toruń 1999, s. 196-205.

stwarza szersze – jak na to wskazywałem – pole do wykazania samodzielności badawczej i sprawności analitycznej. W pierwszym paragrafie tego rozdziału dr Płachciak poruszył interesującą i ważną kwestię niedookreślonego teoretycznego i praktycznego statusu koncepcji zrównoważonego rozwoju. Postawił ważny problem możliwości wykorzystania utopii społecznej w programie politycznym. Dlatego wiele jego uwagi przykuło do siebie zagadnienie utopii, przede wszystkim definicji i rodzajów utopii. Autor ocenianej książki adekwatnie do potrzeb swoich analiz wyeksponował w tym miejscu problem realistycznej utopii, chociaż w pracy zabrakło odniesienia do dorobku filozofa, który bardziej niż inni przyczynił się do rehabilitacji myśli utopijnej w programach politycznych, i do którego odwoływał się przy innych okazjach bardzo często. Mowa o Johnie Rawlsie, według którego realistyczna utopia pokazuje możliwości przetworzenia zastanej rzeczywistości od wewnątrz, na podstawie krytyki przeprowadzonej wedle jej własnych zasad i obietnic. Postawienie na takie rozumienie utopii w dalszych partiach książki skutecznie uitorowało dr. Płachciakowi drogę do oceny miejsca idei zrównoważonego rozwoju w programie Nowej Partii Pracy. Mimo że niektóre interpretacje systemu aksjologicznego Rawlsa zachęcają do polemiki z ich autorem, nie miały wpływu na przyjętą w książce perspektywę opisu relacji między koncepcją zrównoważonego rozwoju i programu labourzystów, nie ma się więc co nad tym rozwodzić. Wystarczy tylko wspomnieć, że podniesiona w autoreferacie (s. 22) na podstawie stanowiska Rawlsa kwestia wartości zrównoważonego rozwoju jest ujęciem błędnym, ponieważ wskazany zbiór wartości odnosi się bezpośrednio do elementów konstrukcyjnych hipotetycznej sytuacji eksperymentu myślowego o charakterze kontraktualistycznym i nie ma szans na przejście testu wymagań realistycznej utopii. Drugi paragraf posłużył autorowi ocenianej pracy do postawienia zagadnienia sprawiedliwości społecznej jako zagadnienia związanego ze zrównoważonym rozwojem i jednego z podstawowych celów politycznych partii Blaira. Jak o tym już pisałem, sprawa sprawiedliwości społecznej jest współcześnie żywo dyskutowana przez różne gremia. Pod wpływem krytyki wychodzącej z założeń liberalizmu sprawiedliwość społeczna jest często uważana za pustą kategorię, ponieważ nie chodzi w niej o sprawiedliwość, lecz inne wobec niej cele, oraz z tego względu, że odnosi się do wspólnot jako twórców wtórnych wobec jednostki uznawanej za wyłączny podmiot praw i do tego zmiennych historycznie. Co prawda dr Płachciak nie wdaje się wprost w polemikę z zasygnalizowanym stanowiskiem, ale za to nawiązuje do tego kluczowego zagadnienia za pośrednictwem uwag dotyczących kryteriów sprawiedliwości społecznej jako fundamentalnej wartości rozwoju zrównoważonego. W tej części książki snuje interesującą refleksję w kwestii możliwości odniesienia klasycznych kryteriów sprawiedliwości społecznej do zrównoważonego rozwoju jako koncepcji zawierającej w sobie pewną wizję wewnątrzpokoleniowej sprawiedliwości społecznej. Wartościową stroną analiz prowadzonych w tym paragrafie jest propozycja wykorzystania Rawlsa teorii sprawiedliwości jako bezstronności w celu dookreślenia kształtu teorii sprawiedliwości wpisanej w koncepcję zrównoważonego rozwoju. Na podkreślenie zasługuje fakt, że w ten sposób dr Płachciak wpisuje się do nielicznego grona tych polskich autorów, którzy przeciwstawiają się ograniczaniu dyskusji na temat zrównoważonego rozwoju do aspektu relacji człowiek – środowisko i dostrzegają w tej koncepcji cenną ideę polityczną, wymagającą rozwinięcia na podstawie dorobku współczesnej filozofii politycznej. Pozytywną wymowę przedstawionej oceny osłabia pominięcie kwestii relacji między wolnością i równością, mającą istotne

znaczenie dla każdej próby potraktowania podstawowych zasad zrównoważonego rozwoju jako zasad sprawiedliwości społecznej. W tym miejscu należy także odnotować błąd poprawiony na innych stronach, związany z użyciem wyrażenia *podstawowy szacunek do siebie samego* (s. 137). W kontekście teorii Rawlsa, do której tą frazą nawiązuje dr Płachciak, należy mówić o podstawach szacunku dla samego siebie. W trzecim paragrafie autor omawianej książki poruszył zupełnie nowy aspekt zagadnienia sprawiedliwości, jakim jest sprawiedliwość międzygeneracyjna ujmowana prospektywnie. W tej części na szczególną uwagę zasługuje trafna ocena teorii sprawiedliwości międzypokoleniowej rozwiniętej przez Rawlsa, przedstawiona z perspektywy mocnych i słabych stron tego stanowiska. Odwołując się do konstytucji wielu krajów europejskich autor pokazał, że idea sprawiedliwości międzygeneracyjnej uwzględniającej prawa przyszłych pokoleń daleko wykroczyła poza sferę dociekań teoretycznych i aktualnie stanowi poważne wyzwanie dla programów politycznych i bieżącej polityki. Mając przy tej okazji na uwadze sposób korzystania Habilitanta z dokumentów, należy do pozytywów jego pracy zaliczyć wykorzystanie materiałów źródłowych trudno dostępnych w kraju. Dlatego tym bardziej dziwi cytowanie „z drugiej ręki” tak łatwo dostępnego dokumentu, jakim jest Deklaracja sztokholmska (s. 157).

W rozdziale czwartym (*Idea rozwoju zrównoważonego w wewnętrznej polityce brytyjskiej Nowej Partii Pracy*) Autor powraca do zawieszzonego w poprzednich dwóch rozdziałach wątku polityki labourzystów. Opisując w pierwszym paragrafie reformy dewolucyjne rządu Blaira stawia trafną tezę, zgodnie z którą dewolucja stanowi szansę dla realizacji polityki zrównoważonego rozwoju. Argumenty przedstawione na rzecz tego twierdzenia konsekwentnie nawiązują do tez z poprzednich rozdziałów, w których zrównoważony rozwój został powiązany ze społeczeństwem obywatelskim i demokracją deliberatywną, ponieważ teraz dr Płachciak akcentuje takie sprawy, jak demokratyzacja działań na rzecz zrównoważonego rozwoju i zaangażowanie w te działania większej liczby podmiotów oraz pozytywne skutki regionalizacji tej działalności w kontekście zwiększenia możliwości uwzględnienia specyfiki lokalnych walorów środowiska przyrodniczego. Kolejne dwa paragrafy zawierają omówienie wewnętrznej polityki Nowej Partii Pracy z perspektywy rządów zrównoważonego rozwoju. Paragraf drugi został skoncentrowany na zagadnieniach ładu ekologicznego, trzeci – społecznego i gospodarczego. I tak centralnym problemem drugiego paragrafu jest zagadnienie modernizacji ekologicznej w Zjednoczonym Królestwie. Umiejętnie przeprowadzona konfrontacja polityki labourzystów z polityką konserwatystów z przełomu lat 60-tych i 70-tych nie uwzględnia niestety informacji, jakie zostały odtajnione przez *Foreign Office* w dniu 1 stycznia 2002 r., tj. po upływie trzydziestu lat od dotyczących ich wydarzeń. Uwzględnienie informacji o udziale brytyjskiej delegacji w tajnym spotkaniu przedstawicieli najbogatszych krajów świata w Brukseli w lipcu 1971 r., na którym zapadła decyzja o podjęciu działań mających storpedować inicjatywę ONZ w sprawie zwołania pierwszej światowej konferencji poświęconej ochronie środowiska (konferencji sztokholmskiej), musiałoby skutkować bardziej zdecydowaną oceną stanowiska konserwatystów. Na początku lat 70-tych stanowisko brytyjskich konserwatystów wobec polityki ekologicznej było wyraźnie negatywne, a nie – jak to określił dr Płachciak – zaledwie niejednoznaczne. Określenie „niejednoznaczne” o wiele bardziej nadaje się do oceny stanowiska labourzystów. Dr Płachciak wyraźnie ukazał meandry, które przebyła polityka labourzystów od promowania typowych celów socjalnych kosztem jakości środowiska

przyrodniczego do – zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju – uznania warunków środowiskowych za przesłankę realizacji wielu pozostałych celów społecznych. Godne uznania jest wykazanie przez autora recenzowanej książki programowej konsekwencji labourzystów, dla których zmiana podejścia do środowiska była tożsama z utrzymaniem stanowiska w kwestii sprawiedliwości społecznej. Dla zrozumienia polityki ekologicznej Nowej Partii Pracy ważne jest też stwierdzenie, wskazujące na ścisły związek labourzystowskiego programu ochrony środowiska z nadrzędnym programem modernizacji, będącej trzonem programu „trzeciej drogi”. W paragrafie trzecim zostało przedstawione zagadnienie przekładu społecznych i gospodarczych aspektów zrównoważonego rozwoju na język polityki Nowej Partii Pracy. Dr Płachciak przedstawił je w kontekście celów politycznych tej partii, wskazując, że sedno sprawy sprowadza się tutaj do integracji działań politycznych, gospodarczych i społecznych z zadaniem zachowania homeostazy przyrody i trwałości podstawowych systemów ekologicznych oraz zapewnienia warunków koniecznych do zaspokojenia podstawowych potrzeb obecnych i przyszłych pokoleń. W nawiązaniu do tego kierunku polityki szczegółowo omówił dwa istotne elementy programowe współczesnych labourzystów, jak rozwój społeczeństwa obywatelskiego i ewolucja kapitalizmu w stronę kapitalizmu interesariuszy, czyli kapitalizmu uwzględniającego społeczną wagę różnych grup podmiotów związanych bezpośrednio lub pośrednio z przedsiębiorstwem. W ten sposób, na konkretnym materiale dokumentacyjnym, potwierdził wcześniejszą tezę na temat istotnej roli idei zrównoważonego rozwoju w labourzystowskiej koncepcji „trzeciej drogi”.

Rozdział piąty (*Idea rozwoju zrównoważonego w międzynarodowej polityce brytyjskiej Nowej Partii Pracy*) dotyczy wykorzystania idei zrównoważonego rozwoju w międzynarodowej polityce Nowej Partii Pracy. Paragraf pierwszy został poświęcony polityce klimatycznej. Wprowadzenie do zagadnienia objęło całą historię stosunku brytyjskich rządów do międzynarodowej polityki klimatycznej, historię nacechowaną dużym sceptycyzmem i koncentracją na wewnętrznych interesach Wielkiej Brytanii. Polityka rządu Blaira została opisana na tym tle. Dr Płachciak rzetelnie przedstawił zarówno zasadnicze cele, jak i osiągnięcia tej polityki. W dokonanej przez siebie ocenie celnie podkreślił niekonsekwencję zachodzącą między istotnymi zagranicznymi inicjatywami rządu Blaira a miernymi wewnętrznymi dokonaniem w tym zakresie, asekuranctwo labourzystów w kwestii podejmowania reform mogących się dla nich skończyć spadkiem poparcia społecznego. Paragraf drugi zawiera opis wykorzystania idei zrównoważonego rozwoju w inicjatywach podejmowanych przez rząd Blaira w ramach Unii Europejskiej. Autor recenzowanej książki na bogatym materiale dokumentacyjnym dowiódł dużego znaczenia tej idei w staraniach Blaira o wysunięcie Wielkiej Brytanii na pozycję lidera tej organizacji polityczno-gospodarczej. Wykazał, że odegrała znaczną rolę w brytyjskich inicjatywach dotyczących unijnej polityki społecznej i gospodarczej oraz – ale w ograniczonym stopniu – ekologicznej, jako próba umiędzynarodowienia programu „trzeciej drogi”. Szkoda tylko, że nie zatrzymał się dłużej na sprawie konieczności uzupełnienia strategii lizbońskiej o osobno opracowaną Strategię Zrównoważonego Rozwoju Unii Europejskiej. Brak wyjaśnień dotyczących tej kwestii pozostawia bowiem bez odpowiedzi pytanie dotyczące rozbieżności między przyczyną (inspiracje czerpane z idei zrównoważonego rozwoju) a skutkiem (słabe nawiązanie do idei zrównoważonego rozwoju w strategii lizbońskiej) starań Brytyjczyków. W

trzecim paragrafie została zaprezentowana międzynarodowa polityka rozwojowa rządów Blaira. Dr Płachciak przekonująco wykazał w tej części, że pozostawała ona pod wpływem idei zrównoważonego rozwoju zarówno w sferze motywacji, jak również postulatów i celów. Realizowana za pomocą tej polityki idea sprawiedliwości globalnej była próbą konkretyzacji i praktycznej realizacji idei sprawiedliwości wewnątrzpokoleniowej wpisanej w koncepcję zrównoważonego rozwoju. Natomiast cele forsowane przez labourzystów pokrywały się z celami zrównoważonego rozwoju wyznaczanymi podczas Szczytów Ziemi.

Abstrahując od prezentacji i oceny poszczególnych części książki Habilitanta warto ponadto zwrócić uwagę na trzy sprawy. Na pozytywną ocenę zasługuje konsekwentnie przez dr. Płachciaka stosowana metoda kończenia każdego paragrafu książki podsumowaniem. Do negatywnych cech książki należy natomiast styl pisarski, który w niektórych miejscach nie wytrzymuje próby zasad poprawności języka polskiego. Takie niefortunne sformułowania znajdują się m.in. na stronach 18, 19, 25, 33, 55, 86, 101, 114, 218. Dr Płachciak zaskakuje także – na szczęście bardzo rzadkimi – próbami autorytatywnego wypowiedzania się w imieniu przyszłych pokoleń. Chociaż w omawianej publikacji zdaje sprawozdanie z trudności stojących współcześnie przed każdą próbą określenia najważniejszych potrzeb przyszłych pokoleń, to na str. 157 pozwala sobie na następujące stwierdzenie: *Gdyby przyszłe pokolenia mogły głosować nad kierunkiem rozwoju aktualnej polityki energetycznej, z pewnością zdołałyby przekonać rządy o bezkompromisowej konieczności przejścia na źródła energii odnawialnej. Podobnie też by było, gdyby miały wpływ na politykę finansową poszczególnych krajów – wówczas dług tych krajów byłby znacznie niższy niż obecnie.* Jedno jest pewne, my tak dzisiaj mamy prawo sądzić, ale nie możemy mieć absolutnej pewności, że tak będą uważać przyszłe pokolenia, gdyż ich energetyka może szczęśliwie oprzeć się na takich źródłach, o których dziś nie mamy najmniejszego pojęcia. Technologiczny optymizm, omawiany w książce Płachciaka, nie ogranicza się do sfery *science fiction*. Aktualne problemy z realizacją wizji przyszłości w stylu filmu *Avatar* biorą się raczej z braku czasu, z szybkiego tempa wyczerpywania się surowców, którymi dysponuje Ziemia.

Podsumowując stwierdzam, że praca dr. Adama Płachciaka jest nowatorskim i oryginalnym ujęciem polityki brytyjskiej Nowej Partii Pracy. Wymienione cechy publikacji są wynikiem wypracowanej przez Habilitanta autorskiej perspektywy badawczej idei zrównoważonego rozwoju. Na podstawie analizy licznych dokumentów i programów politycznych brytyjskich oraz międzynarodowych dr Płachciak dowiódł trafności postawionych w książce tez. Mając na względzie książkę, artykuły i pozostałe osiągnięcia przedstawione zgodnie z przedmiotowym rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego stwierdzam, że dr Płachciak w wystarczającym stopniu spełnia kryteria dotyczące dorobku naukowo-badawczego koniecznego do uzyskania stopnia doktora habilitowanego.

3. Dorobek dydaktyczny i popularyzatorski oraz współpraca międzynarodowa Habilitanta

Zgodnie z §5 Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego kryteria oceny w zakresie dorobku dydaktycznego i popularyzatorskiego oraz współpracy międzynarodowej habilitanta we wszystkich obszarach wiedzy obejmują:

§5 ust. 1: *uczestnictwo w programach europejskich i innych programach międzynarodowych lub krajowych;*

- Brak danych.

§5 ust. 2: *udział w międzynarodowych lub krajowych konferencjach naukowych lub udział w komitetach organizacyjnych tych konferencji;*

- Poza wymienionymi powyżej 25 konferencjami międzynarodowymi i 17 krajowymi, na których wygłosił referaty, uczestniczył także w 2 konferencjach międzynarodowych w Wielkiej Brytanii i w USA bez referatu.
- Uczestniczył w radach programowych 1 ogólnopolskiej i 2 międzynarodowych konferencji naukowych.

§5 ust. 3: *otrzymane nagrody i wyróżnienia;*

- Poza wymienionymi powyżej w kontekście nagród naukowych, dr Płachciak otrzymał także 3 inne typowo dydaktyczne i z zakresu popularyzacji wiedzy, tj. nagrodę studencką i 2 podziękowania za działalność dydaktyczną na rzecz lokalnych środowisk.

§5 ust. 4: *udział w konsorcjach i sieciach badawczych;*

- Brak danych.

§5 ust. 5: *kierowanie projektami realizowanymi we współpracy z naukowcami z innych ośrodków polskich i zagranicznych, a w przypadku badań stosowanych we współpracy z przedsiębiorcami;*

- Brak danych.

§5 ust. 6: *udział w komitetach redakcyjnych i radach naukowych czasopism;*

- Brak danych. Za to Habilitant podał informację dotyczącą współpracy z redakcjami i wydawnictwami w charakterze recenzenta. Zrecenzował ogółem 17 artykułów dla czasopism polskich i zagranicznych oraz rozdziałów w monografiach (10 w j. polskim, 7 w j. angielskim) a także współrecenzował anglojęzyczną książkę.

§5 ust. 7: *członkostwo w międzynarodowych lub krajowych organizacjach i towarzystwach naukowych;*

- Jest członkiem Towarzystwa Naukowego Jakość i Środowisko, był – Towarzystwa Metafizycznego im. A. N. Whiteheada. Poza tym jest członkiem ukraińskiej organizacji pozarządowej, która współpracuje z Narodowym Ekonomicznym Uniwersytetem w Tarnopolu (Ukraina).

§5 ust. 8: *osiągnięcia dydaktyczne i w zakresie popularyzacji nauki lub sztuki;*

- Działalność dydaktyczna Habilitanta jest blisko związana z jego zainteresowaniami badawczymi. Poza zajęciami prowadzonymi dawniej w uczelniach teologicznych oraz nauczaniem języka angielskiego dr Płachciak realizuje przedmioty z zakresu polityki społecznej, aksjologicznych podstaw zrównoważonego rozwoju, filozofii, socjologii, etyki środowiskowej, ekologii społecznej i logiki oraz seminarium dyplomowe i magisterskie. Wypromował 25 osób. Był recenzentem 20 prac magisterskich i licencjackich.
- Od 2001 r. prowadzi w j. angielskim wykłady otwarte na Tarnopolskim Narodowym Uniwersytecie Ekonomicznym (Ukraina).

§5 ust. 9: *opiekę naukową nad studentami i lekarzami w toku specjalizacji;*

- W celu sprawowania możliwie najlepszej opieki nad studentami Habilitant ukończył szereg kursów. Dotyczyły kursów on-line, metod negocjacji, walki ze stresem. W ramach współpracy z uczelnią z RFN ukończył szkolenie Cross Cultural Training.
- Dr Płachciak sprawował opiekę merytoryczną nad praktyką studentki w punkcie konsultacyjnym Chrześcijańskiego Stowarzyszenia Profilaktyki Społecznej.

§5 ust. 10: *opiekę naukową nad doktorantami w charakterze opiekuna naukowego lub promotora pomocniczego, z podaniem tytułów rozpraw doktorskich;*

- Brak danych.

§5 ust. 11: *staże w zagranicznych lub krajowych ośrodkach naukowych lub akademickich;*

- Habilitant odbył 3 wyjazdy studyjne i staże w USA, Wielkiej Brytanii i na Ukrainie.
- Oprócz tego współpracuje w ramach umowy międzyuczelnianej z Tarnopolskim Narodowym Uniwersytetem Ekonomicznym, brał udział w Europejskim Interdyscyplinarnym Forum naukowym na Litwie.

§5 ust. 12: *wykonanie ekspertyz lub innych opracowań na zamówienie organów władzy publicznej, samorządu terytorialnego, podmiotów realizujących zadania publiczne lub przedsiębiorców;*

- Brak szczegółowych danych, ale dr Płachciak jest ekspertem w Centre of Sociological Research z zakresu socjologii religii.

§5 ust. 13: *udział w zespołach eksperckich i konkursowych;*

- Brak danych.

§5 ust. 14: *recenzowanie projektów międzynarodowych lub krajowych oraz publikacji w czasopiśmie międzynarodowych i krajowych.*

- Brak danych.

Podsumowując dorobek z zakresu dydaktyki, popularyzacji wiedzy naukowej oraz współpracy międzynarodowej Habilitanta uważam, że ma znaczące osiągnięcia w zakresie dydaktycznym i popularyzatorskim. Podobnie oceniam współpracę

zagraniczną, na którą składają się staże, udział w konferencjach i stała współpraca z ośrodkiem naukowym na Ukrainie. Gorzej wypadają sprawy związane z inicjowaniem przedsięwzięć naukowych o charakterze zespołowym i kierowaniem takimi projektami, a więc w zakresie działalności podejmowanej raczej przez samodzielnych pracowników naukowych.

4. Konkluzja

Sumując częściowe oceny zamieszczone powyżej uważam, że dr Adam Płachciak jest pracownikiem naukowo-dydaktycznym o różnorodnych i szerokich horyzontach badawczych, który odpowiednio łączy działalność *stricte* naukową i dydaktyczną oraz ma osiągnięcia w zakresie współpracy międzynarodowej. Zaprezentowany przez niego dorobek zawiera cenne z punktu widzenia nauk o polityce walory poznawcze i koncepcyjne, czyli w wystarczającym stopniu spełnia kryteria zamieszczone w ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki i w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego. Wobec tego stwierdzam, że dr Adam Płachciak osiągnął wyniki ilościowe i jakościowe, które uzasadniają nadanie mu stopnia naukowego doktora habilitowanego nauk społecznych w zakresie nauk o polityce.

Bydgoszcz, 2 marca 2016 r.

.....
/Dr hab. Andrzej Papuziński, prof. nadzw./